

Oponentský posudek magisterské práce

"Etické problémy pečovatelské služby a možnosti jejich řešení podle základních přístupů etiky" Bc. Miroslava Špačka, ETF UK, 2012

Práce studenta Bc. Miroslava Špačka, spadající do oblasti etiky sociální práce, pojednává o možnostech uplatnění vybraných etických teorií v prostředí sociálních služeb se zaměřením na pečovatelskou službu. Autor svou práci sleduje několik cílů. Především poukazuje na možnost využití etických teorií pro řešení eticky významných situací spojených s pečovatelskou službou. Dále se snaží v tomto ohledu poukázat na přínosy Fletcherovy situační etiky. Především usiluje o to doložit, že lze tuto křesťansko-eticky zaměřenou teorii považovat za vhodnou alternativu k jiným etickým teoriím, zejména ke Kantově etice povinnosti a utilitarismu.

Práce je nadstandardní především svým rozsahem cca 120 stran. Je členěna na 9 částí (nezvyklým způsobem očíslování je v nich zahrnut i obsah a seznam příloh a použité literatury). Lze ocenit čtivost textu, který je téměř bez překlepů a gramatických či interpunkčních nedostatků, lze ale zmínit určité výjimky (např. nevhodný způsob uvedených bibliografických citací v pozn. 17 a 18 - nadbytečné „in“, chybějící datum stažení v internetovém odkaze k pozn. 33 a 167, chybějící tečky za větou na s. 115, psaní velkých písmen na s. 27, nesprávně uvedené jméno autora MacIntyre např. na s 39 a 45). Stylisticky je práce na přijatelné úrovni. Prospělo by graficky přehlednější zpracování odstavců v úvodu 4. kapitoly. Je však třeba vytknout nepřiměřené dlouhé (např. s. 40) a mnohdy na sebe nesourodě navazující citace z použité literatury. Navzdory snaze o pečlivé odkazování se na zdroje těchto citací někde potřebné odkazy - zdá se - chybí (např. pozn. 72 vysvětlující hédonismus, kap. 4.3. etika diskursu). Ze záměru i textu práce není jasné, zda je vhodné v příloze uvádět celé znění zákona č. 108 namísto např. uvedení pouze jeho relevantních částí (nejlépe spolu s vybranými částmi etického kodexu či standardů kvality). Není ani zřejmé jak a proč je rozlišena primární a sekundární literatura; lze však ocenit užití relevantní anglicky psané literatury, snad s výhradou, že S.Banksová není americká autorka, jak v textu uvedeno.

Z obsahového a argumentačního hlediska považuji téma za vhodné jak z pohledu aplikace etických teorií v oblasti pečovatelské služby, tak i z pohledu osvětlení Fletcherovy situační etiky. Vymezení sociální služby pečovatelského zařízení je dostatečně pojednáno i odkazem na příslušnou legislativu (s. 20) a Standardy kvality v sociálních službách (kde by se hodilo zmínit jejich aktualizaci z r. 2008 (s. 13). Na jejich základě je výstižně popsán střet zájmů v kritériu standardů kvality č.2. Práce prokazuje dobrý praktický vhled autora do řešené problematiky, např. poukazem na způsob dosažení právní vymahatelnosti ustanovení etického kodexu (s. 22), a nabízí vhodné propojení profesní a obecné etiky na příkladu etiky sociální práce. Práce má i rezervy, z nichž některé, spíše koncepčního rázu, nabízím autorovi k dalšímu promyšlení.

- a) Především řeší paralelně nejméně dvojí zadání; „apologetiku“ Fletcherovy situační etiky a metodiku řešení vybraných kasuistik z pohledu vybraných etických teorií. Každé z těchto témat by bylo dostatečné pro samostatnou práci.
- b) V teoretické části působí spíše rušivě zařazení některých - autorovi zřejmě ne zcela blízkých - etických teorií (např. Habermase), se kterými se v práci nikde dále nepracuje. V určitém smyslu to platí i o Kantově etice povinnosti, kde je vzhledem k záměru práce tuto teorii zařadit mezi trojici posuzovaných teorií hlubší vysvětlení zcela namístě. Ovšem v analýze vybraných kasuistik s ní autor téměř pracuje, resp. pouze s jejím hrubým zjednodušením, které na jednu stranu kontrastuje s obšírností jejího výkladu v teoretické

části. Na druhou stranu toto zjednodušení zpochybňuje závěry, které ohledně jejího užití v předložených kasuistikách autor činí. Povrchnost způsobu aplikace Kantovy etiky (např. při stanovení maximy na s. 57 či s. 79), a zvláště kapitola 5.4.1.5.2., naznačují spíše povrchní pochopení Kantova pojmu povinnost, neproblematicky a asi i nepřesně vztaženého k povinnostem ze zákona o sociálních službách. Nezvykle působí i užití teorie utilitarismu (např. s. 67), kdy se princip maximalizace hodnoty následků pro co největší počet lidí v základní úvaze autora téměř ztrácí v řadě jeho dílčích kritérií. Za chybné je třeba považovat nerozlišení etiky přirozeného zákona, které je ve skutečnosti věnován jen první odstavec takto nazvané kapitoly (4.2.) , od Aristotelovy etiky ctností (s.30-32), které je věnována podstatná zbývající část kapitoly.

- c) Porovnání výsledků předkládaných kasuistik řešených pomocí trojice zkoumaných etických teorií je nepochybně cenné, neboť autor správně poukazuje na rozdílné akcenty jednotlivých teorií. Ovšem způsob tohoto porovnání, nesoucí rysy kvantifikace výsledků (s. 116), je problematický (kap.6). Jednak pro již zmíněná zjednodušení aplikace Kantovy teorie, jednak pro dílčí závěry vyplývající z Fletcherovy situační etiky, jež mohou prokazovat „v jiné situaci ... (i v podobném případě...) rozhodnutí zcela odlišné“ (s. 92). Hlavní důvod pro zdravou nedůvěru k výsledkům porovnání zmíněných etických teorií spočívá v ne vždy jednoznačně definované základní „etické otázce“ a v řadě dalších faktorů, které autorovu interpretaci zvolených situací ovlivňují (např. „preferovat empatii nebo rozum“ (s. 54) je dilema týkající se rozhodnutí o způsobu (nástroji) řešení dané situace, nikoliv dilematem týkajícím se samotného řešení).

Navzdory těmto nedostatkům práce plní stanovené cíle a poskytuje cenné postřehy o Fletcherově situační etice, kde je třeba konstatovat autorovu jistou slabost pro tuto teorii na jedné straně, na druhé straně schopnost udržet si od ní kritický odstup. Dále za silnou stránku považují pokus o udržení si profesního odstupů od řešení jednotlivých kasuistik a začlenění legislativní stránky a interpretace étosu sociální práce do jeho úvah nad kasuistikami, jež jsou zajímavým způsobem v závěru práce reflektovány.

Práci proto doporučuji k obhajobě s hodnocením „Dobře – C“

a navrhuji k obhajobě k výběru některou z níže uvedených otázek.

1. Jaký smysl má uplatňování Fletcherovy situační etiky, když u většiny kasuistik docházíte k závěru, že v jiné situaci může být v podobném případě rozhodnutí zcela odlišné?
2. Je namístě ji považovat za etickou teorii, či spíše mluvit o principu „aplikovat lásku“ v každé situaci?
3. V čem spatřuje její silné stránky, když je tak situačně „nestabilní“? Nemělo by se před jejím užitím v sociální práci spíše varovat?
4. Neskrývá všudypřítomný požadavek lásky, jak ho formuluje Fletcher, v sobě i etický problém?